

RAZPRAVE

PRIKAZ SLOVENIJE V OSNOVNOŠOLSКИH UČBENIKIH GEOGRAFIJE EVROPE NA OBMOČJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE

AVTOR

Jurij Senegačnik

Naziv: profesor geografije in univerzitetni diplomirani etnolog

Naslov: Modrijan založba, d. o. o., Mestni trg 24, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: jure@modrijan.si

Telefon: 041 759 542

Faks: 01 200 36 01

UDK: 913(497.4):371.67; COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Prikaz Slovenije v osnovnošolskih učbenikih geografije Evrope na območju nekdanje Jugoslavije

Prispevek najprej obravnava vsebinski prikaz Slovenije v štirih izbranih učbenikih, pri čemer smo uporabili prilagojeno metodo kvantitativne in kvalitativne vsebinske analize. Pri vseh učbenikih je razviden kombiniran pristop, ki je kombinacija splošnogeografske regionalne geografije Evrope in regijske regionalne geografije Evrope. Sloveniji je v vsakem učbeniku namenjeno posebno podpoglavje, ki je bilo glavni predmet naše analize. Naši državi je v učbenikih v kvantitativnem pogledu namenjena sorazmerno nadpovprečna pozornost, vendar kvantiteta pri tem ne pomeni tudi kvalitete. Količina geografskih imen iz Slovenije je v nekaterih učbenikih prevelika, precej pa je tudi napak. Analiza 26 izbranih kodirnih enot je pokazala, da je predvsem družbenogeografski prikaz naše države zastarel in mestoma zavajajoč.

KLJUČNE BESEDE

regionalna geografija, regionalna geografija Slovenije, regionalna geografija Evrope, geografski učbenik, vsebinska analiza, šolska geografija

ABSTRACT

Presentation of Slovenia in elementary school textbooks of the geography of Europe in the area of the former Yugoslavia

The contribution first treats the content presentation of Slovenia in four selected textbooks to which we applied an adapted method of quantitative and qualitative content analysis. In all of the textbooks, a combined approach is evident that is a combination of general geographical regional geography of Europe and region regional geography of Europe. In each textbook, a special subchapter is devoted to Slovenia, the main subject of our analysis. Proportionally, above-average attention is devoted to our country from the quantitative viewpoint; however, quantity here does not necessarily mean quality. The quantity of geographical names from Slovenia is in some textbooks too large, and there are many errors as well. An analysis of twenty-six selected code units showed above all that the sociogeographical presentation of Slovenia is outdated and in places misleading.

KEYWORDS

regional geography, regional geography of Slovenia, regional geography of Europe, geography textbook, contents analysis, school geography

Uredništvo je prispevek prejelo 31. januarja 2003.

1 Uvod

V desetletju po razpadu nekdanje Jugoslavije so se države naslednice soočale z vojnim pustošenjem, oboroženimi konflikti in političnimi krizami, kar je ohromilo njihov gospodarski in družbeni razvoj. Z izjemo Slovenije in delno Hrvaške so v tem času gospodarsko močno nazadovala, kar se brez dvoma odraža tudi na področju razvoja znanosti in šolstva. V ta okvir sodi tudi razvoj njihove šolske geografije.

Vsaka država si je v tem času ustvarila svoj pogled na druge dele nekdanje skupne države. Prav zato je vpogled v njihove geografske učbenike, še posebej v tiste, ki obravnavajo Slovenijo, za nas zanimiv predvsem z dveh vidikov. Prvi se tiče njihovega »novega dojetanja« Slovenije. Nanjo ne gledajo več »od znotraj«, kot na najrazvitejši del nekdanje skupne države, ampak »od zunaj«, le kot na eno od evropskih držav. Drugi vidik pa se nanaša na didaktičen in metodičen pristop pri obravnavi Slovenije v njihovih učbenikih, saj nam ta veliko pove o stanju in razvoju njihove šolske geografije. Obravnave prikaza Slovenije smo se tako lotili ob predpostavki, da so pretrgane vezi med nekdanjimi republikami vodile do izrazitega pomanjkanja novejših informacij o naši državi. Druga predpostavka pa je bila, da lahko zaradi zaostanka v gospodarskem in družbenem življenju pričakujemo ne le vsebinsko manj primeren prikaz naše države, ampak tudi zastarel pristop pri njeni obravnavi.

Osnovni cilj naše raziskave je bil ugotoviti, kakšen je vsebinski, didaktičen in metodičen prikaz Slovenije v njihovih učbenikih. Cilj je bil torej dvojen, in sicer ugotoviti, »kaj« pišejo o Sloveniji in »kako« pišejo.

2 Izbor učbenikov

V nekdanji Jugoslaviji je šolska geografija pri obravnavi evropskih držav uporabljala dokaj enotne vsebinske, didaktične in metodične pristope. Zato ne preseneča, da tudi v današnjih učbenikih naletimo na močne sledi stanja pred razpadom zvezne države. Naša raziskava se je omejila na obravnavo osnovnošolskih učbenikov, in sicer le tistih, ki obravnavajo regionalno geografijo Evrope in v njenem okviru tudi Slovenijo. Iz vsake države smo obravnavali le en učbenik. Raziskava je tako zajela štiri učbenike iz štirih držav: Hrvaške (Salopek in Povrženic 2001), Bosne in Hercegovine (Nurković, Zubčević in Spahić 2001), Srbije in Črne gore (Potkonjak in Milošević 2001) ter Makedonije (Pavlovski 1999). Vsi omenjeni učbeniki so bili v uporabi v šolskem letu 2001/2002. V nadaljevanju bomo izbrane učbenike zaradi poenostavitve označevali kar kot hrvaški, bošnjaški, srbski in makedonski, čeprav se te oznake ne ujemajo povsem z državnimi mejami.

3 Metode dela

V domači strokovni literaturi zaenkrat nimamo (omembe vrednih) raziskav s področja neke celostne in primerjalne analize različnih geografskih učbenikov. Še največ je bilo narejenega na področju ocenjevanja posameznih domačih učbenikov, pri čemer pa ocenam manjka primerjalna komponenta. S področja primerjave tujih učbenikov poznamo le en prispevek (Senegačnik 2001), vendar je ta omejen le na nekatere njihove didaktične elemente. Najpomembnejše delo s področja teorije geografskih učbenikov je magistrsko delo S. Popit (2000).

Pri naši raziskavi smo se tako morali opreti na tujo literaturo. Kar se tiče vsebinskega prikaza Slovenije, smo uporabili metodo vsebinske analize (angleško *content analysis*, nemško *Inhaltsanalyse*). Širše gledano jo lahko uvrstimo v kvantitativno analizo dokumentarnega gradiva (Good in Scates 1967, 533). Med njene najpomembnejše elemente sodi določanje karakteristik, ki jih je treba »prešteti« in način, kako jih je treba definirati. Eden najbolj tipičnih primerov proučevanja dokumentarnega gradiva je prav dokumentarna analiza učbenikov. Raziskovalec pri tem izbere niz objektivnih značilnosti, ki jih smatra pomembne za neko skupino učbenikov, in ugotavlja, v kolikšnem obsegu se v njih pojavljajo.

Na ta način se ugotavlja frekvence pojavljanja različnih tem, slik, preglednic, vprašanj za ponavljanje, ugotavlja se število strani, ki se nanašajo na posamezne teme, in podobno. Takšna analiza učbenikov lahko razčlenjuje tudi vrsto vsebine, težavnost gradiva in podobno., vendar s tem takoj pridobi bolj kvalitativna obeležja.

Novejši avtorji opredeljujejo vsebinsko analizo kot metodo za »površinsko« razumevanje dokumentarnega gradiva, katere bistvo je kvantitativno merjenje frekvence pojavljanja neke kategorije ali njene kovariance z drugimi kategorijami (Hoggart, Lees in Davies 2002, 150). Bistvo metode je v tem, da mora raziskovalec besedilo kodirati v različne vsebinske kategorije oz. kodirne enote. Te morajo biti izčrpne, vzajemno izključujoče, analitično ustrezne in medsebojno skladne (Slater 1998, 236). Izbor ustreznih kodirnih enot je pogosto predmet preizkušanj in kompromisov. Kodiranje je zapleten proces, pri katerem gradivo izgubi nekaj svoje informacijske vrednosti. Globina raziskave se žrtvuje na račun generalizacije zaključkov. Z »uvrščanjem« oz. »pretvarjanjem« vsebin v kodirne enote, ki so opredeljene numerično, se lahko zelo omeji senzibilnost in sporočilnost podatkov. Ravno zato ima vsebinska analiza omejen domet.

Metoda vsebinske analize se sicer uporablja v vsem družboslovju, nas pa so najbolj zanimali primeri njene uporabe na področju obravnave geografije Evrope v šolskih učbenikih. V tem okvirju moramo omeniti predvsem dva nemška raziskovalca. G. Kirschberg (1995) je raziskal prikaz Evrope v 6 nizih nemških geografskih učbenikov, U. C. Weinbrenner (1998) pa je izvedla obsežno raziskavo vzgoje k evropski solidarnosti v skupno 76 učbenikih iz 6 evropskih držav. Svojo raziskavo je opredelila kot kvantitativno in kvalitativno vsebinsko analizo, razlikovala pa je med grobo (nemško *Grobanalyse*) in fino analizo (nemško *Feinanalyse*) teksta. Nekateri deli njene vsebinske analize so nam služili kot izhodišče za pripravo naše. Na podoben način smo namreč ugotavljali frekvenco različnih elementov (na primer število strani in slik), vendar smo imeli zaradi bistveno krajših besedil manj težav z opredeljevanjem vsebine in obsega posameznih kodirnih enot.

Če smo pri analizi vsebinskega prikaza Slovenije lahko uporabljali v tujini že uveljavljene metode dela oziroma smo jih lahko prilagodili za naše potrebe, pa smo morali pri analizi didaktičnega in metodičnega prikaza Slovenije orati ledino. Pri pregledu domače in tuje literature namreč nismo odkrili nobenega dela, ki bi nam lahko služilo kot neposreden zgled. Izhajali smo lahko le iz splošne literature o učbenikih, ki pa je deloma že zastarela (Poljak 1983, Malič 1986), ali pa se raziskovalnih vprašanj s tega področja ne loteva neposredno (Jurman 1999).

4 Vsebinski vidik raziskave

4.1 Koncepti regionalne geografije Evrope v obravnavanih učbenikih

Vsi izbrani učbeniki obravnavajo Slovenijo v okviru regionalne geografije Evrope, in sicer hrvaški v sedmem, ostali trije pa v šestem razredu. V hrvaškem in makedonskem učbeniku najdemo le geografijo Evrope, srbski in bošnjaški učbenik pa imata na začetku še nekaj poglavij iz obče geografije sveta.

Vsako regionalno geografijo se lahko v učbenikih obravnava na različne načine oz. z različnimi pristopi. Za razumevanje nadaljnje analize smo morali za potrebe naše raziskave razviti novo delovno tipologijo teh pristopov. Znotraj regionalne geografije Evrope, kateri so posvečeni tudi izbrani učbeniki, lahko razlikujemo več »vrst« regionalne geografije. Eno je splošnogeografska regionalna geografija Evrope ali regionalna geografija Evrope v ožjem smislu, ki obravnava celo Evropo kot eno regijo oziroma posamezne pojave in procese znotraj Evrope kot celote. Drugo pa je regijska regionalna geografija Evrope ali regionalna geografija evropskih regij, ki ločeno obravnava posamezne evropske regije, kot so na primer Severna, Srednja in Vzhodna Evropa. (V slovenskih učbenikih uporabljamo zanje izraz geografske enote, v nadaljevanju pa jih bomo označevali kot evropske regije.) Ta dvojnost pa se lahko nadaljuje tudi znotraj regijske regionalne geografije, saj je posamezna evropska regija lahko najprej pred-

stavljena s splošnageografskim uvodom (splošna geografija posameznih evropskih regij), ki mu sledi pregled po posameznih državah.

Pri izbranih učbenikih so uporabili kombiniran pristop, ki združuje vse prej omenjeno, čeprav ni tem niso bili povsod dosledni. Vsi štirje učbeniki imajo najprej dokaj obsežen splošnageografski del (splošnageografska regionalna geografija Evrope), temu pa sledijo obravnave posameznih evropskih regij (regijska regionalna geografija Evrope). Vsaka je najprej prikazana s splošnageografskim uvodom, potem pa s pregledom po državah. Pri hrvaškem in bošnjaškem učbeniku so ti splošnageografski uvodi v regije dokaj obsežni, pri srbskem in makedonskem pa precej kratki, ali pa jih ni. Razmerja med posameznimi deli učbenikov prikazuje preglednica 1.

Preglednica 1: Število strani v izbranih učbenikih, namenjenih splošnageografski in regijski regionalni geografiji Evrope.

učbenik	celoten učbenik	Evropa skupaj	splošnageografska regionalna geografija Evrope	regijska regionalna geografija Evrope
hrvaški	171	171	57	114
bošnjaški	153	112	19	93
srbski	144	132	22	110
makedonski	101	101	34	67

4.2 Kvantitativna in kvalitativna analiza vsebinskega prikaza Slovenije

Vsak učbenik ima pri prej omenjenih pregledih po državah posebno podpoglavje, namenjeno Sloveniji. Število strani v teh podpoglavjih se precej razlikuje, vendar smo lahko z njim zadovoljni, še posebej, če ga primerjamo s številom strani, namenjenim nekaterim drugim evropskim državam. V preglednici 2 smo za primerjavo izbrali nekaj večjih in srednje velikih držav. Število strani smo zaokrožili na pol strani, pri čemer smo poleg osnovnega besedila upoštevali tudi likovno-grafične priloge in vprašanja za preverjanje znanja.

Preglednica 2: Število strani, namenjeno pregledom po državah v celoti, Sloveniji in posameznim izbranim državam.

učbenik	hrvaški		bošnjaški		srbski		makedonski	
	število	%	število	%	število	%	število	%
pregledi po državah	60,0	100,0	52,0	100,0	86,0	100,0	59,0	100,0
Slovenija	0,5	0,8	1,0	1,9	2,0	2,3	3,0	5,1
Francija	3,5	5,8	4,5	8,6	3,0	3,5	2,5	4,2
Italija	4,0	6,7	3,0	5,8	4,0	4,6	4,0	6,8
Danska	1,0	1,6	1,5	2,8	0,0	0,0	1,0	1,7
Češka	0,5	0,8	0,5	1,0	3,0	3,5	1,5	2,5
Nemčija	4,0	6,7	4,0	7,7	5,5	6,4	3,0	5,1
Rusija	4,0	6,7	7,0	13,4	7,0	8,1	5,5	9,3

Rezultati kažejo, da naši državi namenja največ pozornosti makedonski učbenik, najmanj pa hrvaški in bošnjaški. Pri nobeni drugi od izbranih držav obseg obravnave ne niha v tako velikem razponu

kot pri Sloveniji. Naša država razumljivo uživa manj pozornosti kot velike države (Nemčija, Francija, Rusija), vendar v glavnem ne zaostaja ali pa celo prednjači pred nekaterimi večjimi in gospodarsko pomembnejšimi državami (Danska, Češka).

Glede na skupno zgodovino je umestna tudi primerjava z obravnavo drugih držav naslednic Jugoslavije. Tudi tu je Sloveniji glede na njeno velikost in število prebivalcev namenjena relativno nadpovprečna pozornost (preglednica 3).

Preglednica 3: Število strani, namenjeno pregledom po državah (v celoti), Sloveniji in drugim državam nekdanje Jugoslavije.

učbenik	hrvaški		bošnjaški		srbski		makedonski	
	število	%	število	%	število	%	število	%
pregledi po državah	60,0	100,0	52,0	100,0	86,0	100,0	59,0	100,0
Slovenija	0,5	0,8	1,0	1,9	2,0	2,3	3,0	5,1
Hrvaška	0,0	0,0	4,0	7,7	3,0	3,5	2,5	4,2
Bosna in Hercegovina	1,5	2,5	1,0	1,9	4,0	4,6	1,5	2,5
Srbija in Črna gora	0,5	0,8	0,5	1,0	3,0	3,5	5,0	8,5
Makedonija	1,5	2,5	0,5	1,0	2,0	2,3	0,0	0,0

Tovrstnim primerjavam na osnovi preštevanja in zaokroževanja števila strani se seveda da očitati določeno mero spornosti, saj formati strani in velikosti črk v učbenikih niso enakih dimenzij, poleg tega so v strani vključene tudi fotografije. Teh pomanjkljivosti se zavedajo tudi v podobnih tujih raziskavah. Natančneje rezultate obsega besedil je zato dalo preštevanje besed: 185 v hrvaškem, 167 v bošnjaškem, 501 v srbskem in 564 v makedonskem učbeniku (razmerje 1,0:0,9:2,7:3,0).

Glede števila fotografij je Slovenija zastopana nekako v sorazmerju z besedilnim delom. Fotografije iz naše države pa se ne pojavljajo le v podpoglavjih o Slovenji, ampak tudi v drugih delih učbenikov.

V slikovnem pogledu je Slovenija najbolj zastopana v makedonskem učbeniku, ki ji namenja kar 5 fotografij. V vsakem od ostalih učbenikov je Slovenija predstavljena le z 2 fotografijama. V bošnjaškem, srbskem in makedonskem učbeniku se prek fotografij še vedno uveljavlja stereotipna predstava o Sloveniji kot nekakšni izrazito alpski državi, saj so vsi motivi vzeti iz alpskega sveta. Izjema je le hrvaški učbenik, ki podaja fotografiji Ljubljane in človeške ribice.

Slovenija je v posebnih podpoglavjih prikazana le z besedilom in fotografijami, ne pa tudi s preglednicami, zemljevidi, grafikoni, ilustracijami ali kakšnimi drugimi prikazi. V preglednicah ali na zemljevidih jo lahko najdemo le v drugih delih učbenikov. V preglednicah se tam pojavi enkrat v hrvaškem in dvakrat v srbskem učbeniku. Bolj pogosto jo najdemo na zemljevidih, pri čemer se na nekaterih ime Slovenije izrecno omenja (skupaj 7 zemljevidov, od tega 4 v hrvaškem učbeniku), na drugih pa so začrtane le njene državne meje brez omembe imena (skupaj 22 zemljevidov, od tega 17 v hrvaškem učbeniku). Kar se tiče kartografskih prikazov, daleč prednjači hrvaški učbenik.

Slovenija oziroma Slovenci kot narod se v drugih delih učbenikov pojavljajo tudi znotraj besedil. Navedba Slovenije kot države se tam pojavi osemkrat v hrvaškem, petkrat v bošnjaškem, enkrat v srbskem in dvakrat v makedonskem učbeniku, navedba Slovencev kot naroda pa enkrat v hrvaškem in bošnjaškem, trikrat v srbskem in kar petkrat v makedonskem učbeniku.

Vsebinsko zelo zanimivo je vprašanje, v katero evropsko regijo nas uvrščajo posamezni učbeniki. Vsi delijo Evropo na pet regij (Južna in Jugovzhodna Evropa sta povsod združeni v Južno). Hrvaški učbenik nas (skupaj s Hrvaško) uvršča v Srednjo Evropo. Slovenijo dodatno uvršča med alpske države (skupaj z Avstrijo, Švico in Lihtenštajnom). Uvrstitev držav v posamezne evropske regije je sicer v tem učbeniku takšna kot v slovenskih učbenikih. V Srednjo Evropo nas uvršča tudi bošnjaški učbenik, ki

pa Hrvaško že prišteva k Južni Evropi. Tako srbski kot makedonski učbenik nas uvrščata v Južno Evropo in tam na Balkanski polotok. Zanimivo je, da oba učbenika pri tem Romunije ne obravnavata kot južnoevropsko (balkansko), ampak kot srednjeevropsko državo. V takšnem uvrščanju Slovenije in tudi drugih nekdanjih delov Jugoslavije se brez dvoma zrcali nov geopolitični položaj v tem delu Evrope, v njem pa bi lahko iskali tudi močne sledi stare kulturno-zgodovinske delitve jugoslovanskega prostora po Drini.

Iz vseh učbenikov je moč čutiti, da so razpad Jugoslavije sprejeli kot nepovratno dejstvo. Držav naslednic ne obravnavajo več skupaj, ampak pomešano z drugimi južnoevropskimi državami (srbski in makedonski učbenik), ali pa Slovenijo obravnavajo v okviru Srednje Evrope (hrvaški in bošnjaški učbenik). To poudarjamo zato, ker drugi evropski učbeniki nekdanje jugoslovanske republike praviloma še vedno obravnavajo v skupnem paketu.

Vse do sedaj navedene značilnosti prikaza Slovenije bi lahko uvrstili v grobo analizo (Weinbrenner 1998, 16). Fina analiza se uporablja predvsem na izbranih delih besedil (Weinbrenner 1998, 39). V našem primeru smo se pri njej osredotočili le na podpoglavja o Sloveniji. Pozornost smo najprej usmerili v pogostost obravnave različnih geografskih imen. V naslednjih dveh preglednicah so z znakom * označena sporna geografska imena, ki so vsebinsko zavajajoča ali narobe zapisana (na primer Lendava namesto Ledava ali Slovenska Gorica namesto Slovenske gorice).

Preglednica 4: Navajanje imen reliefnih enot (vzpetosti) in območij (regij) po posameznih učbenikih (sporna geografska imena).*

učbenik	gorstva in druge vzpetine	nižine	kotline	območja, regije
hrvaški	Alpe, Dinaridi	Panonska	–	–
bošnjaški	Alpe, Julijske Alpe, Karavanke	–	Ljubljanska, Kranjska*	–
srbski	Julijske Alpe, Kamniške ali Savinjske Alpe, Karavanke, Triglav, Visoke Alpe*	Panonska	Ljubljanska	Alpski predel, Bela krajina, Posočje, Slovenski kras, Slovensko primorje
makedonski	Alpe, Julijske Alpe, Karavanke, Kozjak, Nanos, Pohorje, Slovenske gorice, Snežnik, Trnovski gozd, Triglav	–	Celjska, Ljubljanska, Mariborska*	Jadransko primorje

Med gorstvi se največkrat pojavljajo Alpe (v treh učbenikih), Julijske Alpe (v treh učbenikih) in Karavanke (v treh učbenikih), v dveh učbenikih pa je omenjen tudi Triglav. Med kotlinami se v dveh učbenikih omenja Ljubljanska kotlina, med nižinami pa v dveh Panonska nižina.

Pri rekah se najpogosteje omenjajo Drava (v štirih učbenikih), Sava (v treh učbenikih) ter Mura in Soča (v dveh učbenikih), med jezeri pa največkrat Blejsko (v dveh učbenikih). Jadransko morje se omenja v treh, Tržaški zaliv pa v enem učbeniku. Največje razlike se pojavljajo pri navajanju krajev. Največkrat se omenjata Ljubljana in Koper (v vseh učbenikih), sledijo Kranj, Novo mesto in Maribor (v treh učbenikih) ter Kranjska Gora, Portorož in Velenje (v dveh učbenikih). Nekateri drugi kraji se omenjajo le v enem učbeniku, čeprav po dejanskem pomenu ne zaostajajo za nekaterimi prej navedenimi. Takšen primer je Celje. Med ostalimi geografskimi imeni se kar v treh učbenikih omenja Postojnsko jamo.

Oglejmo si še kvalitativno plat teh podatkov. Na splošno je prikaz Slovenije zelo bogat z geografskimi imeni, pri čemer jih srbski in makedonski učbenik navajata bistveno več kot hrvaški in bošnjaški. Vendar pa kvantiteta pri tem ne pomeni tudi kvalitete. Izbor je namreč (predvsem v srbskem in makedonskem učbeniku) marsikje vprašljiv. Pri prikazu reliefnih vzpetosti je najbolj sporen makedonski učbenik, saj kot nekako »enakovredne« reliefne enote navaja Karavanke, Julijske Alpe, Kozjak, Pohor-

Preglednica 5: Navajanje imen rek, jezer, morja in krajev po posameznih učbenikih (sporna geografska imena).*

učbenik	reke	jezera	morje	kraji	drugo
hrvaški	Drava	–	Jadransko	Celje, Koper, Kranj, Ljubljana, Novo mesto, Maribor	Postojnska jama
bošnjaški	Drava, Ledava*, Mura, Sava	–	Jadransko	Koper, Ljubljana	–
srbski	Drava, Kolpa, Krka, Sava, Soča, Vipava	Blejsko	Tržaški zaliv	Bled, Bohinj, Dobrna, Jesenice, Koper, Kranj, Kranjska Gora, Ljubljana, Maribor, Nova Gorica, Novo mesto, Pohorje*, Portorož, Postojna, Rogaška Slatina, Velenje	Postojnska jama
makedonski	Drava, Mura, Sava, Soča	Blejsko, Bohinjsko	Jadransko	Izola, Koper, Kranj, Kranjska gora, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Novo mesto, Piran, Planica, Portorož, Velenje	Postojnska jama

je in Slovensko Gorico (pri čemer so očitno mišljene Slovenske gorice). Pri navajanju kotlin se v dveh učbenikih omenja Ljubljanska kotlina, v enem pa še Mariborska in v drugem Kranjska. Pri rečnem omrežju je odveč omenjati tako majhne reke, kot sta Ledava (v bosanskem) ali pa Vipava (v srbskem učbeniku), saj sta za tamkajšnje učence povsem nepomembni. Med jezери se izpostavlja Blejsko, med turističnimi zanimivostmi pa Postojnska jama, kar je ustrezno. Precej bolj vprašljiv je izbor mest, industrijskih središč in turističnih krajev. Najustreznejši je v hrvaškem učbeniku, v bošnjaškem pa se omenja le Koper in Ljubljano. Srbski in makedonski učbenik navajata tako veliko število krajev, da to z didaktičnega vidika ni ustrezno. Z iskanjem precejšnjega števila navedenih krajev imajo namreč težave celo slovenski učenci. Skrajen primer takšnega odvečnega navajanja je primer zdravilišča Dobrne v srbskem učbeniku. Dva učbenika znotraj Slovenije ne izdajata nobenih regij, srbski učbenik pa razlikuje tri regije (alpsko, kraško in primorsko), kar je seveda zavajajoče, saj (sub)panonske ne omenja.

O dejanski vsebini podpoglavij o Sloveniji pa nam več kot analiza geografskih imen pove analiza njihove vsebine prek vsebinskih kategorij oziroma kodirnih enot. Njihova določitev je lahko precejšen problem, saj jih je pri raznorodnih učbenikih treba med raziskavo stalno dopolnjevati ali spreminjati.

Na osnovi zgleda iz tuje literature (Weinbrenner 1998) smo najprej postavili 28 kodirnih enot. Med raziskavo smo jih 9 izločili, 7 dodali in 2 spremenili. Na koncu jih je ostalo 26 (8 naravnih in 18 družbenih), pri čemer smo kodirno enoto »pregled po regijah« vključili med družbene. V naslednjih dveh preglednicah je zastopanost posamezne kodirne enote pri učbeniku označena z znakom X.

Rezultati kažejo, da so naravnogeografski elementi v vseh učbenikih dokaj dobro zastopani. Spornih informacij je malo. Med pomembnejšimi elementi sta izpuščena le rastlinstvo in prst. Geografska lega Slovenije je natančneje opisana le v makedonskem učbeniku, kar trije učbeniki pa izpostavljajo pomen izhoda naše države na morje. Sorazmerno največ pozornosti je namenjeno reliefu, pri čemer so opazne nekatere netočnosti, že omenjene pri geografskih imenih. Bralec učbenikov dobi na splošno vtis, da je Slovenija zelo »alpska« država, pri čemer je njena (sub)panonska komponenta pri dveh učbenikih zamolčana. Nikjer ni izpostavljeno, da imamo naravnogeografsko izrazito prehodno in raznoliko

Preglednica 6: Zastopanost naravnogeografskih kodirnih enot v podglavljih o Sloveniji.

kodirna enota	hrvaški učbenik	bošnjaški učbenik	srbski učbenik	makedonski učbenik
geografska lega				×
izhod na morje	×	×		×
površina	×	×		×
relief	×	×	×	×
podnebje	×	×		×
reke	×	×	×	×
jezera			×	×
naravne znamenitosti (Postojnska jama)	×		×	×

državo, kar je pravzaprav naša največja značilnost. Povsod se omenjajo reke, vendar lahko poleg njihovega naštevanja izvemo v glavnem le njihov hidroenergetski pomen. Pri tem pa se nehote ustvarja vtis, da je hidroenergija naš najpomembnejši energijski vir. V treh učbenikih so zastopane tudi podnebne značilnosti. Najdlje gre pri tem makedonski učbenik, ki našteva kar štiri podnebne tipe. Za primerjavo povejmo, da so v slovenskih učbenikih za Slovenijo razloženi le trije tipi podnebja.

Če lahko po eni strani rečemo, da so naravnogeografske značilnosti vsaj v obliki naštevanja gorstev, podnebnih značilnosti, rek in jezer kvantitativno dobro zastopane, pa lahko po drugi strani ugotovimo, da se s temi opisi to tudi konča. Skoraj nič ne moremo izvedeti o vplivu naravnih danosti na človeka. Naštevani in opisi stojijo v besedilu bolj ali manj sami zase. Kritičen bralec se zlasti pri množici imen v srbskem in makedonskem učbeniku ne more upreti misli, da se je pri pisanju učbenikov skušalo prej »zapolnjevati prostor«, kot pa podajati nek vzročno-posledičen prikaz naravnih danosti v povezavi z družbenimi. Še toliko bolj pa bi ta ocena lahko veljala za družbenogeografski pregled. Zastopanost njegovih kodirnih enot podaja preglednica 8.

Preglednica 7: Zastopanost družbenogeografskih kodirnih enot v podglavljih o Sloveniji.

kodirna enota	hrvaški učbenik	bošnjaški učbenik	srbski učbenik	makedonski učbenik
število prebivalcev	×	×	×	×
narodna sestava (manjšine)		×	×	×
razporeditev prebivalstva	×			
mesta	×		×	×
glavno mesto	×	×	×	×
splošna gospodarska oznaka države	×	×	×	×
enakomeren gospodarski razvoj	×			
kmetijstvo	×		×	×
rudarstvo			×	×
energetika	×		×	×
industrija			×	×
luka Koper	×			
turizem			×	×
zunanja trgovina				×
narodni dohodek		×		
evropske integracije (Evropska zveza)		×		
zveza z nekdanjo Jugoslavijo	×	×	×	×
pregled po regijah			×	

Družbeni pregled se običajno začena s prebivalstvom. Poleg podatkov o številu prebivalcev je pozornost usmerjena le v narodno sestavo. Spričo tega v balkanskih državah zelo aktualnega vprašanja je omenjena pozornost razumljiva, spričo nekdanjih vezi znotraj bivše Jugoslavije pa tudi vsebinsko zelo na mestu. Opozoriti pa je treba na nekatere netočnosti. Srbski učbenik na primer navaja, da Slovenci tvorijo 95 % prebivalstva, naše narodne manjšine pa predstavljajo Hrvati, Madžari in Srbi. Po makedonskem učbeniku je Slovencev nad 90 %, poleg njih pa pri nas živijo Italijani, Avstrijci, Hrvati in drugi. Poseben komentar k temu ni potreben.

Ljubljana se povsod izpostavlja kot glavno mesto, pri čemer vzemo kar tri različne podatke o številu prebivalcev. Pri ostalih mestih se večinoma navaja le njihova imena, ponekod so v oklepaju navedene industrijske panoge ali druge funkcije. Vsi učbeniki podajajo neko splošno gospodarsko oznako države. V hrvaškem in srbskem učbeniku je Slovenija označena kot industrijsko-kmetijska država, v makedonskem kot razvita poljedelska in industrijska država, po bošnjaškem učbeniku pa imata industrija in kmetijstvo pri nas enak pomen. Različni netočni statistični podatki o Sloveniji so sicer pomanjkljivi, vendar za učence brez večjih posledic, prej omenjene splošne gospodarske oznake pa niso le nepravilne, ampak tudi didaktično škodljive. Ustvarjajo namreč vtis, da se na začetku 3. tisočletja gospodarstvo še vedno vrti le okoli kmetijstva in industrije. Te oznake pa so očitno le nekakšna inercija pisanja učbenikov izpred desetletij, saj z zelo podobnimi oznakami označujejo tudi najrazvitejše evropske države. Posamezne gospodarske panoge, kot so kmetijstvo, rudarstvo in industrija, so prikazane bolj ali manj le z naštevanjem kmetijskih pridelkov, rud ali industrijskih panog, promet pa je zastopan le s kratkimi omembami luke Koper. Pri tem so opazne določene nepravilnosti ozoroma zastarelost podatkov, še posebej v makedonskem učbeniku (na primer omenjanje avtomobilske industrije v Mariboru, omenjanje današnjega pomena svinčeve in cinkove rude). Spričo okoliščin lahko takšno neažurnost podatkov sicer razumemo, vendar se hkrati sprašujemo o potrebi vključevanja takšnih nepotrebnih podatkov v učbenike. Po drugi strani namreč skoraj ni informacij, ki bi podajale neko vzročno-posledično in večplastno podobo našega gospodarstva. Mednje lahko štejemo predvsem navedbi, da je Slovenija skušala enakomerno razvijati vsa svoja območja in ima zato veliko malih industrijskih mest (hrvaški učbenik) in da je imelo za razvoj industrije velik pomen veliko tržišče bivše Jugoslavije (srbski učbenik). Prav zveza z nekdanjo Jugoslavijo se omenja v vseh učbenikih, pri čemer se v srbskem učbeniku izpostavlja dejstvo, da je bila Slovenija njena najbolj razvita republika, v makedonskem pa to, da se je prva proglasila za samostojno državo. Obe trditvi kažeta na bistvo današnjega gledanja Srbov in Makedoncev na Slovenijo. Prav tovrstnih informacij pa bi bilo lahko več, saj naj bi sodobni učbeniki dajali večji poudarek tistemu, kar je za določen krog uporabnikov najbolj aktualno.

Tudi pregled družbenogeografskih obravnav naše države lahko zaključimo z ugotovitvijo, da je kvantitete pri obravnavi sorazmerno veliko, zelo malo pa kvalitete. Pri tem ne moti toliko netočnost oziroma neažurnost podatkov, ampak pomanjkanje sinteze in nekih bolj problemskih vidikov obravnave naše države. Nikjer se na primer ne omenjajo okoljski problemi, regionalne razlike ali problemi preusmeritve gospodarstva, z izjemo bošnjaškega učbenika pa tudi ne bodoča vključitev v Evropsko zvezo. Omenjenih pomanjkljivosti ne gre pripisati kakršnikoli namerni tendencioznosti. Prav nasprotno: iz vseh učbenikov veje do naše države zelo korekten odnos. Vsebinski pristop in raven strokovnosti se ne razlikujeta od tistega pri obravnavi drugih držav.

5 Didaktičen in didaktično-metodičen vidik raziskave

Oba vidika sta v marsičem že zajeta pri prejšnjem razčlenjevanju vsebinskega pristopa, saj so vsi trije nivoji – vsebinski, didaktičen in didaktično-metodičen – med seboj tesno prepleteni in soodvisni. Če smo pri podpoglavju 4.1 že ugotovili, da gre v pri vseh štirih učbenikih za kombiniran pristop splošnageografske regionalne geografije Evrope in regijske regionalne geografije Evrope s posebnimi pregledi po državah, smo s tem širše gledano že posegli tudi na didaktični nivo.

Pri preučevanju katerihkoli učbenikov pa bi lahko izdvojili tudi didaktični nivo v ožjem smislu in pri tem razlikovali več možnih pristopov, kot so eksemplarični, osrednjeproblemski, večproblemski, enciklopedični ... V bistvu gre za delovne oznake, saj neke univerzalne tipologije tovrstnega razčlenjevanja v literaturi žal ni zaslediti.

Če se sedaj ozremo na naše izbrane učbenike, lahko njihov didaktični pristop v ožjem smislu označimo kot enciklopedični. (Drugi možni oznaki zanj sta univerzalni in sistematični.) Njegovo bistvo je v tem, da je posamezna regija oziroma država prikazana s čim večjim številom različnih naravnih in družbenih elementov, pri čemer noben ni posebej izpostavljen. Gre za (v učbenikih že preživelo) sledenje togim hettnerjanskim vzorcem, kjer je o vsaki stvari treba povedati nekaj malega in po možnosti ne izpustiti nobenega elementa. Način obravnave je izrazito tog in statičen, nivo obravnave je omejen na naštevavanje in deskripcijo. Vzročno-posledična povezanost med elementi je zelo šibka ali je sploh ni. Pri takšnem pristopu ni izpuščena le sinteza (pogosto) ne ravno smiselno razporejenih naštevav in opisovanj, ampak tudi kakršnokoli izdvajanje geografskih problemov, ki bi morali biti v okviru moderne regionalne (in tudi šolske) geografije ravno srž obravnave. V bolj ljudskem jeziku bi lahko rekli, da pristop omogoča pogled na večjo ali manjšo množico dreves, pri čemer pa gozda ne vidimo. Značilen je za različne enciklopedije, kjer je še kako dobrodošel, v šolskih učbenikih pa je preživet in v številnih državah opuščen. V Evropi ga še srečamo na vzhodu celine, v zahodnih državah pa zelo redko (delno na primer v Italiji).

Izbrani učbeniki so tako pretežno ostali na nivoju, ki je bil v zahodnih državah značilen predvsem za učbenike pred desetletji. Med njimi so tudi opazne razlike. Na najbolj togem deskriptivnem nivoju je ostal makedonski učbenik, v precejšnji meri pa tudi bošnjaški. Srbski učbenik sicer ne skopari z obsežno deskripcijo in naštevanjem (prevelikega števila) geografskih imen, vendar lahko v njem začutimo vsaj nekaj elementov problemskosti. Največja odstopanja v pozitivnem smislu so pri hrvaškem učbeniku. Sâmo podpoglavje o Sloveniji je v njem sicer zelo kratko in tudi brez izdvajanja posebnih geografskih problemov, vendar zato nimamo opravka z nepotrebno deskripcijo in naštevanjem množice nepotrebnih imen. Prav ta učbenik ima najobsežnejši splošnageografski uvod v regijsko regionalno geografijo Srednje Evrope, kjer izdva ja tudi nekaj njenih najpomembnejših problemov ali pa vsaj podaja veliko jasnejšo vzročno-posledično povezanost naravnih in družbenih sestavin v Srednji Evropi. Čeprav se Slovenije pri tem poimensko izrecno ne dotika, jo lahko do neke mere začutimo ali vsaj zaslutimo. Prav zato je didaktični pristop v tem učbeniku najmodernejši in najustreznejši.

Tretji nivo obravnave je didaktično-metodičen. Verjetno ga lahko tako označujemo le pogojno, saj so vsi nivoji tesno prepleteni. Najprej lahko tu ugotovimo, da so vsi izbrani učbeniki zasnovani izrazito deduktivno, kar pa ne pomeni slabšalne oznake. Ne poznamo namreč učbenikov geografije Evrope, ki bi bili zasnovani povsem induktivno.

Na tem nivoju se bomo podrobneje ozrli na zunanjo strukturo izbranih učbenikov, pri čemer moramo obravnavati učbenike kot celote in ne le podpoglavij o Sloveniji. Pozornost bomo usmerili le na tiste elemente zunanje strukture, ki so prisotni vsaj v enem učbeniku. Kar trije (z izjemo bošnjaškega) imajo na začetku navodila za uporabo učbenika. Motivacijski vložki so vsaj delno prisotni v različnih delih učbenikov. Kar se tiče uvodnih motivacij, je z njimi najbolj opremljen hrvaški učbenik. Nima sicer splošnega motivacijskega uvoda v cel učbenik, zato pa so takšni uvodi pred začetkom obravnave vsake evropske regije. Sestavljeni so iz celostranskega zemljevida, posebnega motivacijskega besedila, fotografije in statistične preglednice. V okviru obravnave Srednje Evrope je posebno poglavje o alpskih državah, ki ima še dodaten motivacijski uvod v obliki navedbe ključnih pojmov in posebnih motivacijskih vprašanj. Srbski učbenik je v tem pogledu šibkejši. Pregled Južne Evrope začenja z motivacijskimi vprašanji. Med motivacijske vložke bi lahko na nek način šteli tudi kratek uvod v pregled balkanskih držav s posebno statistično preglednico, vendar se to grafično ne razlikuje od običajnih besedil. Posebnost učbenika je v tem, da ima edini poseben motivacijski uvod v podpoglavje o Sloveniji (v obliki vprašanj). Makedonski učbenik ima le motivacijski uvod v celoten učbenik (v obliki besedila). Bošnjaški učbenik je brez vseh motivacijskih elementov.

V vseh učbenikih je jasna hierarhija vsebinskih sklopov. Vsi njihovi naslovi so kratki in suhoparni, bolj primerni za strokovna poročila kot za učbenike. Naslovi in fotografije niso nikjer opremljeni

s številčkami, kar je glede na osnovnošolski nivo samo pohvalno. Besedilo v učbenikih običajno delimo na osnovno besedilo in dodatne vsebine, ki imajo drugo funkcijo. Pri obravnavanih učbenikih veliko večino vseh besedil sestavlja le osnovno besedilo. Pomembnejše besede (pojmi) v njem so poudarjeni v hrvaškem učbeniku, v srbskem in makedonskem pa so poudarjene tako besede kot celi stavki. Noben od učbenikov pri poudarjanju besed ali stavkov nima povsem razvidnega koncepta. Edini slovarček pojmov je na koncu hrvaškega učbenika.

Grafično ločene dodatne vsebine so le v hrvaškem učbeniku, ki ima posebno rubriko »Zanimivosti«. V njej je pri podpoglavju o Sloveniji predstavljena Postojnska jama, vendar le z enim stavkom in fotografijo. Rubriko bi zato kazalo razširiti ali pa pretvoriti v običajen podnapis pod sliko. Posebni grafično ločeni povzetki se pojavljajo le pri bošnjaškem učbeniku (na zaključkih pregledov evropskih regij). V okvir krajših sintez bi lahko uvrstili tudi ključne misli v posebnih okvirjih med osnovnim besedilom, ki so le v srbskem učbeniku.

Pomemben element so vprašanja in naloge za utrjevanje, ponavljanje in preverjanje znanja, s katerimi je najbolj vsestransko opremljen srbski učbenik. Za nas so najpomembnejša vprašanja na koncu podpoglavij o Sloveniji (srbski in makedonski učbenik), saj se neposredno dotikajo naše države. Vprašanja sicer pogosteje najdemo na zaključkih obravnave evropskih regij (bošnjaški in srbski učbenik) ali ožjih poglavij (hrvaški učbenik). V večini učbenikov so vprašanja in naloge pomešana. Izjema je hrvaški učbenik, kjer so naloge le med besedilom, vprašanja pa na koncih. Vprašanja so jasno razvidno nivojsko diferencirana le v hrvaškem in srbskem učbeniku.

Med učbeniki edino srbski navaja uporabljeno literaturo, in sicer na koncu pregledov evropskih regij. Razmerje med besedilom ter slikovnim oz. drugim likovno-grafičnim gradivom je povsod približno v razmerju 1 : 1. Kakovost fotografij in zemljevidov je najboljša pri hrvaškem, najslabša pa pri makedonskem učbeniku. Z izjemo hrvaškega učbenika se vidi, da so fotografije ne le vsebinsko, ampak tudi fotografsko dokaj šibke, predvsem pa v veliki meri razvidno stare. Tudi podnapisi pod njimi so pogosto vsebinsko šibki. Pregled lahko zaključimo z ugotovitvijo, da hrvaški in srbski učbenik v didaktičnem in didaktično-metodičnem pogledu precej prekašata bošnjaškega in makedonskega. Ne glede na to tudi pri njiju pogrešamo bistveno več dodatnih vsebin (zanimivosti, primerov) in drugih elementov, ki jih srečujemo v modernih učbenikih drugod po svetu.

6 Sklep

Pri vseh izbranih učbenikih zasledimo zelo podoben kombinirani pristop, ki je kombinacija splošnogeografske regionalne geografije Evrope in regijske regionalne geografije Evrope s posebnimi pregledi po državah. V slednjih so Sloveniji namenjena posebna podpoglavja, ki so bila glavni predmet naše analize.

Pri vsebinskem vrednotenju smo uporabili za našo raziskavo prilagojeno metodo vsebinske analize, ki je pokazala, da je Sloveniji v vseh učbenikih namenjena sorazmerno nadpovprečna pozornost. Pomemben je premik v dojemanju tako naše države, kot celotnega ozemlja nekdanje Jugoslavije. Dva učbenika iz nam najbližjih držav že uvrščata Slovenijo v Srednjo Evropo, vsi učbeniki pa obravnavajo naslednice nekdanje Jugoslavije pomešano z drugimi državami in ne več v skupnem paketu.

Prikaz Slovenije je zelo bogat z geografskimi imeni, vendar kvantiteta pri tem ne pomeni tudi kvalitete. Njihov izbor je namreč marsikje vprašljiv, veliko je tudi napak. Analiza 26 izbranih kodirnih enot je pokazala, da so naravnogeografski elementi na splošno močno zastopani, še posebej relief. Med družbenogeografskimi elementi je največ pozornosti namenjeno narodni sestavi prebivalstva in gospodarskim značilnostim. Vzročno-posledična soodvisnost naravnih in družbenih elementov je v vseh prikazih šibka ali pa je ni. Kvalitativna analiza je potrdila našo prvo predpostavko, da so pretrgane vezi med nekdanjimi republikami vodile do izrazitega pomanjkanja novejših informacij o naši državi. Prikaz družbenogeografskih razmer je namreč poln zastarelih podatkov, ki so v današnjih razmerah nepravilni ali vsaj zavajajoči.

Didaktičen del raziskave je potrdil našo drugo predpostavko, da je v učbenikih zaradi posledic večletnih kriznih razmer na območju nekdanje Jugoslavije opazen tudi zaostanek razvoja šolske geografije.

V vseh učbenikih namreč zasledimo zastarel enciklopedičen pristop z izrazito togim oz. statičnim načinom obravnave, za katerega je v največji meri značilno le opisovanje in naštevanje različnih bolj ali manj faktografskih dejstev. O problemskem pristopu ne moremo govoriti, nekaj elementov problemskosti lahko zasledimo le v hrvaškem in delno srbskem učbeniku. Sledenje starim vzorcem iz obdobja pred razpadom Jugoslavije se kaže tudi na didaktično-metodičnem nivoju. Učbeniki imajo praviloma le zelo suhoparno osnovno besedilo, opremljeno s praviloma dokaj slabimi fotografijami, in nekaj šibkih motivacijskih vložkov. Še najboljše so opremljeni z različnimi vprašanji in nalogami. Ker gre za osnovnošolske učbenike, pogrešamo predvsem dodatne rubrike z različnimi zanimivostmi.

Med izbranimi učbeniki so dokajšnje razlike. Najmodernejši in v večini pogledov najustreznejši je hrvaški. Čeprav namenja Sloveniji sorazmerno malo pozornosti, pa so informacije dovolj dobro izbrane in predstavljajo zadostno »dozo« za osnovnošolski nivo. Kvaliteta učbenika se kaže zlasti v splošnogeografskih uvodih v obravnavo evropskih regij, ki vsebujejo še največ elementov problemskega pristopa. Drugi po kakovosti je srbski učbenik. Ima kar nekaj odlik, žal pa v osnovi ni zmožal preseči zastarelega pristopa. Bošnjaški učbenik prinaša o Sloveniji le malo vsebinsko pomembnih informacij, šibek pa je tudi v drugih pogledih. Posebnost je makedonski učbenik, ki sicer namenja Sloveniji največ (tudi nepotrebnih) informacij, vendar je v njem tudi največ vsebinskih napak, celotna zasnova pa je zelo zastarela. Vse omenjene pomanjkljivosti v učbenikih ne veljajo le za prikaz Slovenije, ampak za učbenike kot celote. Relativno gledano moramo biti tako s prikazom Slovenije zadovoljni, saj avtorjem nikakor ne moremo očitati kakršnekoli namerne nekorektnosti.

7 Viri in literatura

- Good, V., Scates, D. E. 1967: Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji. Rijeka.
- Hoggart, K., Lees, L., Davies, A. 2002: Researching Human Geography. London.
- Jurman, B. 1999: Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje? Ljubljana.
- Kirchberg, G. 1995: Europa in deutschen Geographielehrbüchern. Studien zur Internationalen Schulbuchforschung, Band 84. Frankfurt.
- Malić, J. 1986: Konceptija suvremenog udžbenika. Zagreb.
- Nurković, S., Zubčević, O., Spahić, M. 2001: Geografija – zemljopis za 6. razred osnovne škole. Sarajevo.
- Pavlovski, Ć. 1999: Geografija za 6. oddelenie. Skopje.
- Poljak, V. 1983: Didaktično oblikovanje učbenikov in priročnikov. Ljubljana.
- Popit, S. 2000: Učbenik kot pogoj učinkovitega pouka geografije. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta v Ljubljani. Ljubljana.
- Potkonjak, M., Milošević, M. 2001: Geografija za 6. razred osnovne škole. Beograd.
- Salopek, J., Povrženić, M. 2001: Zemljopis 3, udžbenik za 7. razred osnovne škole. Zagreb.
- Senegačnik, J. 2001: Primerjava nekaterih elementov zunanje strukture geografskih učbenikov v različnih evropskih državah. Geografski obzornik 1/2001. Ljubljana.
- Slater, D. 1998: Content Analysis and Semiotics. Researching Society and Culture. London.
- Weinbrenner, U. C. 1998: Erziehung zu europäischer Solidarität durch geographische Schulbücher der Sekundarstufe I, Eine quantitative und qualitative Inhaltsanalyse. Nürnberg.

8 Summary: Presentation of Slovenia in elementary school textbooks of the geography of Europe in the area of the former Yugoslavia

(translated by Wayne J. D. Tuttle)

The goal of the research was to evaluate the contents, didactics, and didactic method presentation of Slovenia in elementary school textbooks of European geography in the four countries in the area of

the former Yugoslavia. At the content level of the research, we used an adapted method of quantitative and qualitative content analysis for our needs. All the selected textbooks (from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, and Macedonia) use a similar combined approach that is a combination of general geographical regional geography of Europe and region regional geography of Europe and contain special subchapters devoted to Slovenia from the viewpoint of each country. The weight of the research was centered on these subchapters. The comparison covers the treatment of Slovenia, and comparison to other countries indicated that above-average attention is proportionally devoted to Slovenia. None of the textbooks treats the former Yugoslavia as the common »package« any longer, and the Croatian and Bosnian textbooks rank Slovenia in Central Europe and the Serbian and the Macedonian textbooks, into Southern Europe.

The presentation of Slovenia is very rich with various geographical names, but quantity does not necessarily mean quality here. In the Serbian and Macedonian textbooks, there are too many geographical names for the elementary school level, and various errors are also evident. We analyzed the presentation of the geographical characteristics of Slovenia using twenty-six selected content categories or code units. The results indicated that natural and geographical elements, particularly relief, are relatively well represented in all the textbooks. Among the sociogeographical characteristics, the greatest attention is devoted to population and the economy. Regrettably, almost nowhere can we trace the cause-effect relationship between natural elements and social elements. Particularly in the treatment of the economy, numerous errors or out-dated data are noticeable that can be ascribed to the ten-year-long break of mutual bonds between the countries in the area of the former Yugoslavia. In the content presentation of Slovenia, the lack of synthesis and a more problem-oriented viewpoint of the treatment is the most problematic.

The didactics part of the research showed that an outdated encyclopedic approach was employed in all of the textbooks, and the same applies for the didactic method elements of the textbooks. The textbooks remained on a very descriptive level. Along with dry basic texts and mostly poor quality photographs, there are only a few motivating insertions. The best element is the inclusion of exercises and questions for drill. This situation can be attributed to the stagnation of school geography in these countries that over the last ten years have experienced war and crisis conditions. The textbooks vary in quality, and the Croatian textbook seems to be the most suitable.

